Олександр ДЗЮБЛЮК
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна
e-mail: alex5203@ukr.net
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4967-823X

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПЕРЕТВОРЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Повноцінний розвиток фінансового ринку визначається не лише обсягом ресурсів, акумульованих комерційними банками, а й здатністю

фінансової системи спрямовувати ці ресурси до підприємств і домогосподарств, які використовують їх для виробництва, інвестування та споживання. Саме кредитний механізм поєднує заощадження з економічною активністю, забезпечуючи перетворення тимчасово вільних коштів на капітал. Для України в умовах воєнних ризиків ця функція має особливе значення, позаяк доступність кредиту впливає не тільки на поточну платоспроможність підприємств і населення, а й на можливості відновлення виробничих потужностей, підтримання зайнятості, формування майбутньої структури економіки та забезпечення її стійкого довготривалого зростання.

Проблеми кредитування українського реального сектору мають структурний характер і не зводяться до наслідків повномасштабної війни. Ще до 2022 року підприємства стикалися з високою вартістю позикових коштів, вимогами до застави, обережністю банків у прийнятті ризиків та обмеженою доступністю довгострокового фінансування. Воєнні дії посилили ці обмеження через руйнування виробничих потужностей, погіршення фінансових результатів позичальників, невизначеність майбутніх доходів і зростання ймовірності неповернення позик. Водночас потреба в кредиті зросла саме тоді, коли можливості підприємств фінансувати діяльність за рахунок власних коштів істотно звузилися [1].

Одна з ключових суперечностей фінансового посередництва в Україні полягає у тому, що наявність значної ліквідності у банківській системі сама по собі не гарантує її перетворення на кредитні вкладення. Якщо банки мають доступ до альтернативних інструментів розміщення коштів із прогнозованою дохідністю та нижчим ризиком, кредитування бізнесу може поступатися таким операціям у конкурентній боротьбі за банківські ресурси. На сьогодні має місце істотна концентрація банківських активів у державних цінних паперах, депозитних сертифікатах і коштах, розміщених у Національному банку, тоді як кредити підприємствам і населенню становлять порівняно невелику частину банківських вкладень. Дані обставини засвідчують негативну ситуацію щодо повноцінного виконання банками своєї базової функції фінансового посередництва, коли акумульовані у банках ресурси через кредитний механізм не знаходять належного застосування у реальному секторі економіки [2].

З макроекономічного погляду проблема полягає не в самому використанні банками ліквідних і низькоризикових активів, необхідних для підтримання стійкості, а у можливому довготривалому дисбалансі між фінансуванням фінансового сектору та кредитним забезпеченням виробництва. Коли значна частина ресурсів обертається всередині фінансової системи, підприємства отримують менше можливостей для оновлення обладнання, впровадження технологій, розширення випуску та

виходу на нові ринки. Виникає зворотний зв'язок: обмежене кредитування стримує виробництво й доходи бізнесу, а погіршення фінансового стану позичальників надалі підвищує ризиковість кредитних операцій.

Не менш важливою проблемою є якісна структура кредитного портфеля, адже короткострокові позики можуть підтримувати поточний оборот підприємства, проте не замінюють інвестиційного фінансування з тривалим періодом окупності. Переважання кредитів для операцій із швидким оборотом капіталу обмежує можливості фінансувати виробничі проєкти, технологічне переоснащення та створення продукції з високою доданою вартістю. Тому для економіки, що потребує відновлення та структурної перебудови у післявоєнний період, важливо оцінювати кредитну активність банків не тільки за номінальним приростом їх портфеля, а й за строками, галузевим спрямуванням і фактичним внеском фінансування у формування продуктивного капіталу.

Окремий виклик створює якість позичальників і кредитних активів. Руйнування заставного майна, переміщення підприємств, перебої з постачанням, втрата ринків збуту та нестабільність грошових потоків в умовах війни послаблюють здатність позичальників належним чином обслуговувати борг. Тому стимулювання кредитування не може означати механічного послаблення оцінювання ризиків. Це означає, що завдання економічної політики полягає в тому, щоб розподіляти ризик між банком, позичальником і державою в межах прозорих правил, підтримуючи життєздатні підприємства та не створюючи підстав для накопичення нової проблемної заборгованості.

Для цього доцільне поєднання кількох взаємопов'язаних інструментів. По-перше, державні гарантії та часткова компенсація процентних витрат можуть знижувати кредитне навантаження на малі й середні підприємства, особливо коли їхня діяльність має значення для зайнятості, експорту або забезпечення критичних потреб. По-друге, програми пільгового кредитування мають підтримувати не лише поточну ліквідність, а й інвестиційні проєкти, для яких характерні довший строк реалізації та значні початкові витрати. По-третє, цільове довгострокове рефінансування банків може формувати ресурсну основу для фінансування проєктів із тривалим циклом окупності за умови контролю за використанням коштів і недопущення їх переорієнтації на альтернативні фінансові активи.

Важливим напрямом є вдосконалення механізмів розподілу кредитного ризику. Державна підтримка має бути адресною, пов'язаною з достовірними критеріями життєздатності проєкту та спрямованою на нарощування довгострокового кредитування, яке без такого інструменту не відбулося б. Для банків це знижуватиме потенційні втрати за окремими

категоріями позик, а для держави створюватиме можливість спрямовувати обмежені бюджетні ресурси до пріоритетних секторів. Водночас потрібні зрозумілі процедури реструктуризації боргу платоспроможних позичальників, ефективний захист прав кредиторів і дієві механізми роботи з непрацюючими активами.

Розвиток цифрових фінансових технологій може підсилити цей процес, якщо їх застосування буде пов'язане з реальним поліпшенням оцінювання позичальників і доступу до фінансування. Автоматизований аналіз даних, дистанційна взаємодія з клієнтами, інтеграція платіжної та облікової інформації здатні зменшити операційні витрати кредитування, прискорити ухвалення рішень і зробити обслуговування малого бізнесу економічно доцільнішим. Проте цифровізація не усуває фундаментальних ризиків війни, макроекономічної нестабільності чи недостатності застави. Її ефект залежатиме від якості даних, кіберстійкості банківської інфраструктури, захисту інформації та здатності моделей оцінювання враховувати нестандартні умови діяльності підприємств.

Отже, сучасна архітектоніка фінансового ринку має оцінюватися за тим, наскільки ефективно вона поєднує стабільність банків із ефективним фінансуванням виробничої діяльності. Пруденційні вимоги та збереження ліквідності необхідні, але вони мають діяти одночасно з інструментами, які зменшують надмірні перешкоди для кредитування життєздатних проєктів. Практична кредитна політика банків повинна поєднувати монетарні умови, державні гарантії, компенсаційні програми, цільове рефінансування та цифрові рішення в єдину систему стимулів для активізації кредитування реального сектора. При цьому результативність такої політики варто вимірювати не лише обсягом виданих позик, а й часткою інвестиційного кредитування, строками фінансування, галузевим розподілом ресурсів та впливом кредиту на виробничі потужності економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Дзюблюк О. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 3. С. 8-25. DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.008
2. Національний банк України. Огляд банківського сектору, серпень 2026 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2026-roku (дата звернення: 10.10.2026)